

a hangzatosan csomagolt, erköles, vallás, haza nevével visszaélő ál-irodalom pártolását hozza magával. — A tanulmány további fejezetei közül a *bevezetés az írók olvasásába* című kedves liraiságával szép gondolatokat adhat azoknak, akik szeretik ezt az előadási módot, stílustörténeti megjegyzéseivel azonban nehéz lenne egyetérteni. Csokonai impresszionizmusát, Berzsenyi expresszionizmusát kezdő fokon emlegetni és pont e két, a huszadik századhoz kapcsolódó műszón keresztül, nem célravezető. Nem érthetünk egyet azzal a furesza gondolatával sem, hogy a tanulókat egy-egy „kongeniális“ mai írón akarja a régebbiek lelki világába bevezetni. A felhozott példák kissé ijesztők: Garayt Kozma Andoron, Balassit Babbitson, (épp ennyi joggal gondolhatnánk, hogy a Babitscsal ellentétes világot jelentő Adyra), Zrinyit Andrassy Gyulán át. —

A tanulmány szerzője, aki jól ismeri az irodalomtudomány újabb eredményeit, több ilyen sajnálatos kisiklást követ el; értékét nem is a nem elég alaposan végiggondolt „szellemtörténeti“ orientálódásában látjuk, hanem ott, ahol a gyakorlati ember beszél. Ilyenkor sok érdekes gondolatot ébreszt, negativumai pedig jól figyelmeztetnek arra, mit nem tanácsos elkövetni.

Baróti Dezső dr.

Mészöly Gedeon; Földiekkel játszó. . . Csokonai Vitéz Mihály életregénye. Budapest. Rózsavölgyi és társa kiadása.

Mészöly Gedeon Csokonai-regénye nem par excellence ifjúsági regény, de nagyon alkalmas arra, hogy fiúk és lányok rajta keresztül ismerkedjenek meg a tavasz, a gráciák, friss muzsika és ábrándos szerelem költőjével, aki soha el nem avuló magyar szavakba öntötte mindazt, mit e szó alatt értünk: fiatalság. Mészöly professzor a tudós és regényíró kettős attitűdjével nyúl hozzá az izgató feladathoz, melyet bonyolulttá tesz az, hogy Csokonai életének külső tartalma nem fedi egészen azt a világot, melyet versei elénk adnak. A magyar rokokó e zseniális kifejezője zord napjaiból való menekülésként egy tündérvilágot alkotott magának, rózsaligetek között él, nem Debrecenben, Komáromban, hanem Cythere szigetén, hol minden boldog ujjongás és megejtően bájos pózzal kacag túl gondot, szegénységet, beteg tüdőt. Igazi világát verseiből kell rekonstruálnunk s az előttünk fekvő regény meg is teszi azt. Legérdekesebb azonban az a sikerült nyelvi rekonstrukció, mellyel a kort ábrázolja; a könyvben nehéz lenne olyan szót találni, melyet ne használtak volna a tizenharmadik század végén. Ez önmagában irodalmi esemégyé tenné a regényt, még akkor is, ha nem fűszerezné a sok izes anekdota, melyek elmondásához Mészölynek művészi érzéke van s méltókép kapcsolódik bele Jókai, Mikszáth szép hagyományaiiba s talán kárpótolja azokat is, akik mélyebb lélekanalízist vártak, az élet és műalkotás viszonyának elemzését, ami bizonyára nem is volt szándékában az írónak. Sokat idéz Csokonaitól, az érdekes interpretációra így a költő nyomja reá „violaszín pecsétjét“ és viszi a könyvet ott is, ahol az események lassabban haladnak. A könyvet tanáraink is olvashatják, élvezettel és okulással.

Baróti Dezső dr.

Székelv népballadák (A balladákat összeválogatta és magyarázta Or-

Ortutay Gyula. Fametszetekkel díszítette Buday György.) Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, [1935.]

A székely népballadák új kiadása ismét szélesebb körökbe szeretné eljuttatni az erdélyi hegyek *vadrózsáit*. Megjelenése nemcsak egy szép könyvet jelent, Kriza kiadása óta talán most van itt az első alkalom, mikor a magyar közönség újra alakmasnak látszik a balladák mélyebb recepciójára. Az a meleg, szinte lírai érdeklődés, mellyel mindent kísérünk, ami Erdély levegőjét kelti fel bennünk, a népi szellem és formák felé forduló ízlésáramlat s nem utolsó sorban a balladák irracionális elemeinek befogadására való új fogékonyságunk még akkor is élénk visszhangot hozhattak volna a könyvnek, ha csak egyszerű szövegközlésre szorítkozik. A könyv megszerkesztése azonban úgy történt, hogy a szövegben lüktető élet eleven vallomása mellett két síkon is korszerű interpretációval találkozunk.

Ortutay Gyula bevezető tanulmányában az utóbbi évtizedben egész új útra tért ethnológiai szemléletével közeledik a balladák sorsának komplikált kérdéséhez. Felfogása élesen elkülöníti a sajátos törvényekkel rendelkező népi produktumokat a *magos kultúra* irodalmiságától s a balladákat sem az irodalomtörténet eszközeivel vizsgálja, — mint elődei többé-kevésbé tették, — hanem megkeresi azt a funkciót, melyet ezek a népi élet egészében elfoglalnak. Így valóban mélyre tud hatolni s közelebb jutunk ahhoz, a szellemi világhoz, melyet a balladák kifejeznek. Ortutay látásmódja az újabb irodalom- és történet szemlélettel közeli rokon, (szellemtörténet) a rokonság természetesen nem e más tudományokból átvett szempontok, eredmények ethnológiai alkalmazását jelenti, hanem egy, ma a tudományok minden területén érvényesülő tendenciáknak ethnológiai megfelelőjét. A néptudomány magyar művelői közül, sajnos, még kevesen jutottak el e szemlélethez, pedig ép itt volna az ideje, hogy a népiség kérdésében vallott sok, immár felelőtlen előítélettel tudományosan leszámoljunk. Erre csak az ethnológia újabb módszertani eredményei látszanak alkalmasnak. A részleteiben is sok meglepő eredményt hozó tanulmány, következetesen keresztülvitt önelvű módszere mellett abból a szempontból is jelentős, hogy elsőnek elemzi alaposan a balladáknak az írott kultúrával való kapcsolatait. E téren sok félig átgondolt, hibás véleményt oszlat el, olyanokat, melyek már erősebben beszivárogtak a köztudatba. A kötet végén levő jegyzetanyag, bibliográfia pedig mindent összefoglal, amit a kérdésről tudni kell. A balladák szövegét is úgy válogatja össze, hogy biztos áttekintést ad nagy anyagról, melynek eddig nem volt ilyen széleskörű összefoglalása, összeállította a magyar és európai variánsokat s a balladákra vonatkozó irodalmat is, alapos filológiai apparátussal. A kötetet a székely balladák *editio princepsének* tekinthetjük.

Míg Ortutay szaktudománya formanyelvén hozza a balladákat, mai látásmódunkhoz közel, addig a kötet nagy meglepetése, *Buday György* fametszetei a grafika által adott széleskörű kifejezési lehetőségeken keresztül mondja el mindazt, amit egy minden ízében mai és minden ízében magyar művész lát meg belőlük. Buday a könyvillusztrálás területén egész új stílust jelent, teljesen mást, mint a szokásos gyakorlaté. Ez utóbbi szerint a képek a szövegtől gyakran szinte teljesen függetlenül díszítik a könyvet, iniciálék, fejlécek, zárólécek stb. formájában, úgy, hogy az illusztrátor munkája a tipo-

gráfia jó-rossz kiegészítője csak, máskor pedig a képek teljesen elszakadnak a könyvtől, nem azt akarják magyarázni, vagy értelmezni, hanem legjobb esetben is egy-egy, sokszor távolról sem jelentős motívumhoz kapcsolódva csak a művész egyéniségének kifejezését szolgálják, függetlenül a mű belső tartalmától. Buday elhatárolja feladatát, szándékosan megkötí kezét s alkalmazkodik a szövegben élő élet kívánságaihoz, ezen keresztül fejezi ki önmagát is, alárendelve magát az anyagnak, mint a középkori mesterek, — kiket ma újra annyira szeretünk, — tették. A balladákból sem egyes jeleneteket ábrázol, elssőorban nem tartalmat, mesét; bámulatos aszkézissal aránylag kevés motívumot fog át, a kép tárgyi érdekessége helyett az a titokzatos világ fontos neki, mely a balladákat olvasva feltárul előttünk: Júlia szép leány elragadtatása, a várát égi rendelésre építő Kőműves Kelemen mesteré s Molnár Anna sötét borzongása. A lélek vívódásait fejt ki minden balladából, s beleéli magát abba a nyelvbe, viselkedésbe, mely hőseinek sajátja. Célkitűzése így együtt fut a modern irodalom-, vagy népkutató célkitűzésével s metszeteit a fogalmak nyelvére lefordítva, az illusztrált művek sokoldalú magyarázatát kapjuk. Rendszerint maga válogatja meg az anyagot s csak ahhoz nyúl hozzá, amiről a grafikai problémán túl más mondanivalója is van. Ez a mondanivaló inkább az epika, mint a líra síkján fekszik, még akkor is, ha erősen szubjektív elemek vannak mögötte, ami meglehetősen ritka nála. Megértő távlatból nézi a világot, éles szemmel és szenvtelenül, szinte zordul, mint aki tudja, hogy a kozmosz titkos törvényein változtatni nem lehet. E végső törvényekkel való állandó kapcsolata első munkáitól kezdve kíséri, meghatározottabban azonban most a székely népballadákön keresztül fejeződik ki s ezzel újjáértékeli valamennyit, lefejt róluk minden racionális elemet, amit a múlt század természettudományos szemlélete reájuk aggatott, azt a világot érezzük ki belőlük, melynek mindennapi kapcsolata van Istennel, halállal, csillagokkal. Magyar művész még kevés járt ezen az úton, a magyar népiség képzőművészeti megjelenítésében pedig, melyben a biedermeier idillikus paraszt-szemlélete egész máig dominál, — egészen új, forradalmi jelentőségű e látásmód betörése, megfelelője Bartók nagy zenei újításának és Tamási Áron írásainak. A világerzésben, amit kifejez, szintén rokona nekik s Buday is csak úgy, csak annyira népies, mint ezek, a népi kultúra gazdagságát ő is egyetemes mondanivalók elmondására használja fel. Stílusának sem a népművészet dekoratív elemeinek feldolgozása adja meg magyar ízet, a néptől nem merev formai elemeket vesz át, hanem a formákban kifejezésre jutott látásmódot vallja magáénak és mondja el saját nyelvén, melybe sikeresen olvasztotta bele az új európai művészet eredményeit. Amit a balladákból megérez, így minden embernek szól, a metszetek erdélyi levegője így túlemlelkedik tájon és időn, ugyanakkor, mikor fölünyesen megragadta azt. A mai ember újulást akaró harca, a kor örvénylő problémái mindig jelentős indítói képeinek, de ezeken keresztül is az örök emberség szorongásai, vágyai, túlvilágot kutató és túlvilágot rettegő arca fejeződnek ki. Nagy európai sikerét is ez magyarázza.

Az egyetemi nyomda, mikor e gyönyörű kiállítású könyvet kiadta, valóban eleget tett hivatásának, a magyarság önismerete, a hungarológia szolgálatának. — A fiatalság bátorságával és lendületével megkomponált könyv

a megújuló magyar művészet és tudomány összetalálkozásának szép dokumentuma. Baróti Dezső dr.

„Péntek esték“ Hat előadás. A sárospataki református főiskola kiadása. Sárospatak, 1935.

A kis tanulmánykötet a sárospataki ref. főiskola tanári karának „Péntek esték“ összefoglaló névvel tartott előadásait adja nyomtatásban. Az esték — tárgykörük is magával hozza, — elsősorban a műveltebb nagyközönségnek tartattak s mint a bevezetés elmondja, témáikon keresztül valami „magasabb dimenziójú igazság“ keresését tűzték ki feladatukul, magyar és idegen talajon haladva. Elsősorban a huszadik század új útát kereső szellemi törekvései érdekelték az előadókat, egy-egy felfogást az arra legjellemzőbbnek tartott művész arcképén keresztül rajzolva meg. A különböző, egymással sokszor merre ellentétben álló szellemek nagyjából egységes szempontból való meglátása és mély érzék az újabb problémák iránt szépen mutatja, hogy a főiskola ma is hű nagy tradícióihoz. — Harsányi István tanulmánya jól eligazít az *Ady-problémák* még ma sem eléggé kitisztult útvesztőjében, Ujzászy Kálmán a problematikus orosz zseni, *Dosztojevszkij*-etikai problémák felé elmélyített finom analízisével, Szabó Ernő *Kodály Zoltán* határozott vonalakkal felrajzolt arcképével keltette fel érdeklődésünket. Képes Géza a napjainkban újra erősen hatni kezdő nagy német poétáról, *Stefan Georger*ől adott elő, felolvasásába néhány saját műfordítását illesztve bele, melyek sok helyen sikeresen győzik le a zárt formák mesterének akadályait. Szabó Zoltán *Rosardi, Papini, Merzskovszkij* Krisztus-képeit, Molnár Benjámint pedig *Sinclair Levist*, a divatos amerikai íróat elemzi. (—).

Iván József: Balatonfüred és környéke és a Balaton. 144. old. Iglói János nyomdájának kiadása, Balatonfüreden.

A világháború utáni nevelési törekvések egyik sarkalatos tétele a nemzeti öntudatnak fokozott fejlesztése, a nemzeti múlt, a nemzet földje, e föld értékeinek és szépségeinek megbecsülésére való nevelés. Pótlása mindannak, amit nemzeti épületünk emelése érdekében a magyarság mindezeideig, évezredes küzdelmei közepette meg nem tehetett: kinevelni a magyar társadalomban magunk s hazánk öntudatos megbecsülését. A keservesen és verejtékezve művelt magyar föld gyümölcseit külföldre vivő külföldimádat helyébe odaállítani egy reális, józan ítéletet a külfölddel szemben; a magunk helyes ismeretén keresztül próbáljuk azt is értékelni. A hazafiúi kötelesség mellett nemzeti érdek is a magyar föld becsülése, egyrészt a nemzet és a nemzet földje kapcsolatának és erkölcsi közösségének, másrészt e becsülés gazdasági jelentőségének szempontjából.

Az utóbbi években mindinkább növekedő idegenforgalom mellett a magyar közönség és ifjúság is mind közelebb kerül a haza földjéhez. Ennek bizonyossága *Iván József* könyve is, mely a „Magyar Tenger“ ilyenirányú felfedezésének egy-egy mozzanatát is felénk vetíti. A könyv fejezetei nemcsak a közönség széles rétegeit érdekelhetik, hanem különösképpen a tanulmányi kirándulásokat vezető tanárokat.

„A Magyar Tenger“ c. bevezető után szerző röviden ismerteti Balatonfüred szépeplékű, ragyogó múltját. A könyv egyik célja, feltárni a fürdő-